

A sirmiumi háború (504–505). Kapcsolatok az osztrogótok, Bizánc és a gepidák között a 6. század elején*

Bevezetés

A Dunántúlon a hunok megjelenése számolta fel a közel négy évszázados római fennhatóságot, minthogy a rómaiak szerződés fejében az 5. század folyamán fokozatosan átadták a területeiket (425, 433) az akkor még velük szövetségben álló nomádoknak. A történelem folyamán először jött létre egy olyan politikai formáció, mely egy hatalom alatt egyesítette a Kárpát-medence valamennyi területét (két évszázaddal később ez majd az avarok révén valósul meg ismét). A nagyformátumú uralkodók (Bleda, Attila) halálával azonban a korábbi nomád hatalmi struktúrán is megjelentek azok a repedések, amelyek pillanatok alatt szét is robbantották a hatalma csúcsán álló Hun Birodalmat. A különböző hunoknak hódoló népcsoportok egy része szövetséget alkotva Attila egykori tanácsadójának, a gepida Ardarichnak vezetésével fegyverrel szállt szembe a hun főkirályi címért harcoló Attila-fiakkal. A gepidák vezette szövetség 454/455-ben legyőzte a hunokat és a még mellettük kitartó népeket (osztrogótok) a Nedao folyó melletti csatában, mely a hunok főerőit a Kárpátokon túlra szorította.¹ A győztes „ligát” vezető gepidák a hunok fő szállásterületét, az Alföldet és Erdélyt szállták meg, valamint a bizánci kormányzattal is szövetséget (*foedus*) kötöttek, melyről a történétíró Jordanes is megemlékezik.² Az ezt követő évtizedek viharos eseményeinek helyi haszonélvezőivé is végül ők váltak. Az igen agresszív politikát folytató osztrogótok több népcsoportot (szvébek, szkírek) – ha kemény harcok árán is – legyőztek, majd a 469-ben ellenük összefogó különböző germán és szarmata szövetséges erőket is megverték a Bolia folyó menti csatában.

A korszakban a Kárpát-medence geopolitikai gócpontja – a nagyobb hatalmak (Bizánc) számára is – Sirmium volt, mely a gótok elvonulása után a 6. század elejéig a gepidák kezére került. Érdekes módon a keleti germán csoportok uralmát a bizánci vezetés sem háborgatta, szemben a 6. század közepén tapasztaltakkal. Az Itália felett teljes uralmat megszerző Theoderich későbbi terveit szempontjából a városnak és környékének mégis kiemelt szerepe volt, amit az is jól tükröz, hogy a gót uralkodó céljai érdekében még a bizánci kormányzattal történő nyílt konfrontációtól sem rettent vissza. Az 504-ben előbb Pitzia *comes* révén vissza-

* A kutatás a TÁMOP 4.2.4.A/1-11-1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése országos program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

¹ JORDANES, GETICA. 261–263. Attila halálát követően fiai között belháború robbant ki. A történeti kutatás jelentős része arra a következtetésre jutott, hogy a Nedao folyó menti csatában a hun uralom ellen felkelt Ardarich gepida király által vezetett népek és az utóljára összefogó hun trónörökösök ütköztek meg. A kutatásban elsőként Constantin Diclescu figyelt fel a jelenségre, hogy egyes szarmata, alán, gót csoportok a nedaoi csata után recepciót kértek római területekre, ami a győztes népekre nem jellemző. DICULESCU 1922. 63. A felmerülő kérdésekkel kapcsolatban Alföldi András vetette fel elsőként annak a lehetőségét, hogy Nedaónál egyes népek a hunok oldalán harcoltak. ALFÖLDI 1926. 121–123. Az osztrogótok Nedaónál betöltött szerepével kapcsolatban Várady László, majd őt követően Walter Pohl volt az, aki úgy vélekedett, hogy a gótok részt vettek az ütközetben, de a hunok oldalán. VÁRADY 1969. 324.; POHL 1980. 258–259. Várady véleményét az újabb kutatás is elfogadottnak tekinti. WOLFRAM 1990. 260. A Hun Birodalom felbomlásának körülményeiről és a Nedao mellett vívott csatáról legutóbb Schäfer Tibor írt teljesen új megközelítésben. Nézete szerint az Attila halálát követő egészen a csatáig tartó időszakban az Attila-fiak nem békültek ki egymással, sőt Nedaónál az őket támogató csoportok álltak egymással szemben. SCHÄFER 2001. 30.

² „*Nam Gepidí Hunnorum sibi sedes viribus vindicantes totius Daciae fines velut victores potiti nihil aliud a Romano imperio, nisi pacem et annua sollemnía, ut strenui viri, amica pactione postulaverunt.*” JORDANES, GETICA. 264.

foglalta az egykori császárvárost, majd az ezt követő évben pedig segítséget nyújtotta bizánciakkal szemben szorongatott helyzetbe kerülő hun-gepida származású Mundonak is. A történeti szakmunkákban mind az események – melyet „sirmiumi háborúként” tartanak számon – menetét, mind pedig a résztvevő felek indítékait illetően is számos értelmezés látott napvilágot. Az írott források jellegéből fakadóan – dicsőítő beszédek, néptörténetek – sajnálatos módon a korszak diplomácia és politika története igen nehezen vázolható. Az egyes hatalmak közötti igen bonyolult kapcsolatrendszerek jellegére sok esetben csak igen feltételes módon tudunk következtetni. Jelen tanulmány ezekben az igen homályos politikai háttérjátszmákba kíván bepillantást nyújtani az írott kútfők tüzetesebb elemzése révén. Szerencsés módon az utóbbi években előkerült egy új epigráfiai emlék is, mely a 6. század elején a gepidák és bizánciak között fennálló kapcsolatok valódi természetére is fényt deríthet.

A sirmiumi háború előzményei és első szakasza

A gótok érezve az egyre fokozódó szorítást és a gazdagabb területek nyújtotta lehetőségeket 473-ra felszámolták pannoniai uralmukat és központjukat áthelyezték a Balkánra.³ Természetesen a nagyobb gazdagsággal kecsegtető régió mellett komoly előnyt jelenthetett számukra a Birodalmon belüli önálló közigazgatás és foedus kiharcolása is. Az üresen maradt egykori császárvárost, Sirmiumot a gepidák Trapstila nevű királyuk vezetésével magukhoz ragadták. A megszállás pontos időpontja nehezen követhető nyomon, annyi bizonyos, hogy a gepidák a gótok 488-s átvonulásának idején már régebb óta birtokolták a területet.⁴ A gepidák mindenképpen 473, vagyis az osztrigótok Balkánra történő távozása után szállhatták meg a magára maradt egykori tartományi központot. Az időzítés kiváló volt, hiszen 473 körül gyakorlatilag minden, a térségben érdekelt jelentős hatalom le volt kötve, mivel ekkor mind a két birodalomfélben belháború zajlott.⁵ A bizánci kormányzat, akihez jogilag tartozott Sirmium, *de facto* kénytelen volt beletörődni fontos városának elvesztésébe.⁶ Sirmium és környékének felügyelete az 5. század folyamán a két birodalomfél között több ízben is cserélődött, ami azzal magyarázható, hogy a város a két hatalom politikai-kulturális kontaktózájában feküdt. A keleti vezetés III. Valentinianus és Eudoxia házasságától számítva saját területének tekintette az egykori császárvárost és a hozzá tartozó részeket is, bár a hun invázió és Pannonia tartomány elajándékozása jelentős mértékben korlátozta jogaik életbe lépését.⁷ Mindezek el-

³ WOLFRAM 1990. 268–270.; POHL 1980. 288. A nem sokkal a Balkánra érkezés után az Amal-csoportok trónjára kerülő Theoderichet a bizánci vezetés rögtön bevette a szabadon garázdálkodó Theoderich Strabo góttjai ellen. Az elkövetkező évtized gyakorlatilag a két Theoderich versengését hozta. A küzdelem igazi téje a Balkánon élő valamennyi gót feletti hatalom megszerzése volt. A szerencsés véletlenek egybejárásának köszönhetően ezt végül az Amal származású vezetőnek sikerült azt megkaparintania.

⁴ „μετὰ τὴν τελευταίην τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς πρὸς Θραυστίαν, θεῖον αὐτοῖ, γεγονός, καὶ διήγειν ἐν τῷ Σιρμιῷ. καὶ γνοὺς τοῦτο ὁ ... (MALALAS XVIII, 450)”. „τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἦλθε πρὸς Πῆγαν, τὸν θεῖον αὐτοῦ ἀπὸ μητρὸς, ῥῆγα ὄντα τοῦ Σερμιου. καὶ γνοὺς τοῦτο ... (THEOPHANÉS A.M. 6032)”. Theophanésnál Thrapstila neve tévesen Πῆγαν alakban szerepel. Valószínűleg egy ortográfiai hibáról lehet szó. Thrapstila és uralkodó dinasztíája a források alapján nem meghatározható, hogy milyen kapcsolatban állt a 450-es évek gepida nagykirályával Ardarichhal. SCHMIDT 1941. 533.

⁵ Nyugaton a szétagolt politikai hatalom az 5. század második felében főként a hadsereg emberanyagának feltöltése miatt érdekelt a régióban, de a tényleges politikai befolyása már nem ér el ideig. Az itáliai központ irányítóinak 474-ben Glycerius és Julius Nepos viszálya miatt egyébként sem maradt idő az egykori Pannonia secundában zajló események nyomon követésére. Keleten a friss császár az iszauri Zénon ellen bontakozik ki a Basiliscus-féle felkelés is, melyet Theoderich Strabo magánakciói is kísérnek. OSTROGORSKY 2001. 70–73.

⁶ POHL 1980. 288–289. A gepidák a nedaoi csata után folyamatosan évi tributumot kaptak a keleti kormányzattól. JORDANES, GETICA, 264.

⁷ WOZNINAK 1981. 352–353. Cassiodorus a *Variae*ban fennmaradt levele szintén ehhez az időszakhoz kapcsolja a tartomány és a régió elvesztését: „*Placidiam mundi opinione celebratam, aliquorum principum prosapia gloriosam purpurato filio studuisse percepimus, cuius dum remissemus administrat imperium, indecenter cognoscitur imminutum. nunc denique sibi amissione Illyrici comparavit factaque est coniunctio regnantis*

lenére a keleti kormányzat megszállta és a hun invázióig kezében is tartotta Sirmiumot. Jogi igényük teljes tudatában telepíthetik le ide a gót csoportokat a nedaoi csata után.⁸ A tényleges adminisztráció és az egyházi szervezet meglétéről a 440-es évek után nincsen tudomásunk.⁹ A gepidák bár a terület uraivá válhattak, azonban nincsen arról adatunk, hogy hivatalosan bármilyen szerződés formájában a bizánciak átengedték volna nekik ezeket a földeket. A forráshiátus ellenére azonban sokat elárul a két fél közötti politikai reláciokról az is, hogy a császári vezetés nem követeli vissza Sirmiumot, míg az a gepidák kezén van (504). Nincs információnk többek között a 455 óta folyósított évjáradék megszüntetéséről sem, ami a bizánci vezetésnek közkedvelt eljárása volt a megromlott viszony esetén. Ha jogilag nem is ismerhették el uralmukat, de – mint arra Frank Wozniak és Constantin Diculescu is utalt korábban – mindenképpen békés, akár szövetségi viszony is fennállhatott a két fél között.¹⁰ A gepidák a gótokkal ellentétben nem jelenthettek akkora veszélyt, sőt majd mint látni fogjuk a későbbiek folyamán fel is lehetett használni őket ellenük.

Sirmium és a Szerémség megszállása igen fontos geopolitikai lépésnek tekinthető, ugyanis a városa Balkánt és Itáliát összekötő utak metszéspontjánál fekszik. A Balkán felől nézve nevezhetjük akár Itália (és Dalmácia) kulcsának is, hiszen a kiépített római úthálózat és a vízi szállítás nyújtotta előnyök kihasználása révén gyorsan elérhető a félsziget. Mindezek mellett a későrómai örökség, a jelentős műhelyek és az urbanizált életmód továbbélése szintén jelentős vonzerőt jelentett a barbár csoportok szemében.

Sirmiumot feltételezhetően Trapstila foglalhatta el, legalábbis őt említik forrásaink a város első uraként.¹¹ Ez az új foglalás azonban elképzelhető, hogy az alakulóban lévő gepida hatalmi struktúrát kissé megbolygatta. Később Ennodius tudósít panegyricusában arról, hogy a Sirmiumot uraló gepidák vezére szövetségre lépett a többi gepida fölött hatalmat gyakorló Gunderithel (a forrásban *ductorként* szerepel).¹² Walter Pohl és Lotter is egy különváltó gepida törzsi csoportként értelmezte Trapstilát és a korábbi római területeket elfoglaló kíséretét, míg Gunderith véleményük szerint a helyben maradó gepida közösségek ura lehetett.¹³ Könyvnyen elképzelhető, hogy a harcos elit egy része egy kisebb csoport és katonai vezetők kiválásával hajtotta végre a császárváros elfoglalását. Ennodius szövege legalábbis azt sejteti, hogy a két terület – Sirmium és a Kárpát-medence keleti fele – fölött ekkor még nem alakult ki egységes hatalom és vezetés.¹⁴ Sajnálatos módon a gepida uralkodók geneológiájának felvázolásához igen kevés forrással rendelkezünk, így nem tudjuk azt sem meghatározni, hogy milyen rokonsági kapcsolatban állhattak az adott személyek egymással, vagy akár a korábbi vezetővel, Ardarichhal. A hatalom ilyen jellegű megosztására több példát is fel tudunk sorakoztatni: a legkézenfekvőbbnek a 460–70-es évek Amal családja tűnik, akik bár szövetségesek maradtak, mégis saját szakállukra politizáltak (Vidimer útja Itáliába, Thiudimer Balkánra vonulása).¹⁵

---

divisio dolenda provinciis. militem quoque nimia quiete dissolvit. pertulit a matre protectus quod vix pati potuit destitutus. Sub hac autem domina, quae tot reges habuit quot parentes, iuvante deo, noster exercitus terret externos: qui provida dispositione libratas nec assiduus bellis adteritur nec iterum longa pace mollitur. in ipsis quoque primordiis, quando semper novitas incerta temptatur, contra Orientis principis votum Romanum fecit esse Danuvium.” CASSIODORUS, VARIAE XI, 1, 9–10.

⁸ JORDANES, GETICA, 264.

⁹ WOZNIK 1981. 356., BRATOŽ 2011. 216–218.

¹⁰ DICULESCU 1922. 102–110. WOZNIK 1981. 363.

¹¹ MALALAS XVIII, 46, 450; THEOPHANÉS A. M. 6032; ENNODIUS VII, 28–34.

¹² „*urebant animum principis dolosi blandimenta commenti et circa alios Gepidas, quorum ductor est Gunderith, intempestiva Traserici familiaritas.*” ENNODIUS XII, 61.

¹³ POHL 1980. 288.; LOTTER 2003. 127.

¹⁴ ENNODIUS XII, 61.

¹⁵ JORDANES, GETICA, 268–269; 283–284. Hasonló, több törzs és csoport különválásáról és egyéni akcióiról számos adat is rendelkezésünkre áll a Kr. e. 4–3. századi kelta terjeszkedés korából is. Ezeknek a kiválásoknak

A terület és a város tényleges geopolitikai jelentősége igen hamar megmutatkozott. 488-ban az isauri származású Zénón bizánci császár, hogy a Birodalmat egyre jobban nyomasztó évtizedes gót problémát megoldja, és a Balkánt is tehermentesítse, békét és szerződést kötött Theoderich Amallal, a későbbi I. (Nagy) Theoderichhel (488–526).¹⁶ Theoderichnek Odoacer (476–493) Itáliai hatalmát kellett felszámolnia, ami egyre terhesebbé vált már a keleti kormányzatnak.¹⁷ Az Itália felé vonuló osztrogót vezért a Száva völgyében, az *Ulca* mocsarai mellett feltartóztatták a gepidák. Az kérdésesnek tűnik, hogy ennél az esetben lehetett-e valamilyen diplomáciai-katonai kapcsolat Odoacer és a sirmiumi gepidák között. Herwig Wolfram nem zárja ki ennek lehetőségét, azonban ezt nem tudta minden kétséget kizáróan, források segítségével is alátámasztani.¹⁸ Az éhezõ és szorult helyzetbe került gótok Ennodius retorikus előadása szerint, csak vezérük példamutatásának köszönhetően tudták a csatát a maguk javára fordítani.¹⁹ A harcokban az egyedül Paulus Diaconusnál fennmaradt adat szerint elesett a gepida király is.²⁰ A gótok a téli időszakot a jelentős készletekkel rendelkező nagyvárosban vészelték át, majd utána továbbvonultak Itália felé. Az üresen maradt sirmiumi gepida trónt Trapstila fia Trasaric foglalta el.

Felmerült annak a lehetősége, miszerint Theoderich a félig gepida-félig hun származású vezér, Mundo átállásának köszönhetette sikerét.²¹ Ezt elsősorban Malalas és Theophanés adataira hivatkozva állítják többen a kutatásban, ugyanis a két forrás megemlíti, hogy Mundo Theoderich csábítására elment Itáliába.²² Azt azonban figyelmen kívül hagyják a Mundo átállását valló kutatók, hogy Theoderich Róma uraként van említve az adott forráshelyeken, ami pedig csak 493 után elképzelhető, ugyanis Theoderich ekkor törte meg véglegesen Odoacer ravennai ellenállását.²³ Mundo átállását nem említi meg az e tekintetben fő forrásnak minősülő Ennodius sem.²⁴ Mundo ebben az időszakban még túl fiatal lehetett

és akcióknak különböző indítékai lehetnek: túlnépesedés, vagy egyszerűen a gazdagságot jelentő területek (Mediterráneum) irányába történő elmozdulás igénye. Ehhez részletesebben: SZABÓ 2005. 28–35.

¹⁶ ANONYMUS VALESIANUS, 49; JORDANES, ROMANA, 348–349; JORDANES, GETICA 291–292. OSTROGORSKY 2001, 71. VÁRADY 1984, 37–40.

¹⁷ Odoacer többek között beleszólt a keleti trónviszályába, amivel kivívta Zénón ellenszenvét. A kettőjük közötti konfliktust tovább fokozta, hogy 481-ben Odoacer megszállta Dalmáciát is, amit a keleti kormányzat nem nézett jó szemmel. Többek között a Rugi Királysággal karöltve próbálták meg először hátba támadni, de a kísérletek kudarcot vallottak, ugyanis Odoacer és testvére Hunvulf két hadjáratban gyakorlatilag teljesen megsemmisítette az Itáliával szomszédos keleti germán államot. BÓNA 1969. 284–285.; WOLFRAM 1991. 266–270.

¹⁸ WOLFRAM 1990. 280. Feltételezhetően Theoderich nyugati útja mozgásba hozhatta Odoacer politikai rendszerét is. Arról, hogy kikkel próbálta felvenni a kapcsolatot az itáliai germán uralkodó sajnos nincs információk.

¹⁹ A harcok leírása: ENNODIUS VII. 28–34. Azt sajnos nem tudjuk, hogy létezett-e valamilyen szövetség a gepidák és Theoderich között, hogy 481-ben erre vonatkozóan nincsen forrás. POHL 1980. 290–291.

²⁰ PAULUS DIACONUS, HISTORIA ROMANA XV. 15.

²¹ POHL 1980. 291.; NAGY 1984. 222. A 6. század elején az írott kútfőkben feltűnik egy Mundonak nevezett személy, akit Jordanes Attila leszármazottjaként ismer, míg a bizánci források gepida származását emelik ki. Mundo a latin nyelvű forrásokban *Mundo*, a görögben *Μουνδος*, az egyetlen róla szóló szíri adat Zachariás Rhétor pedig nevét a latinus *Mundus* alakban közli. BYZTURC II, 194. Zakhariás Rhétor munkájának részletei megjelentek: KMOŠKÓ 2004. 47–48.; 97–102. Életpályája elége kalandosnak mondható. A forrásokban először rablóvezérként jelenik meg, majd pedig előbb osztrogót, később pedig Justinianos szolgálatába álló személyként (*magister militum per Illyricum*). Származásáról és személyéről a jelen írás hosszabban megemlékezik.

²² „... ῥήξ Ρώμης ὁ Οὐαλεμεριακὸς ὁ καὶ Θευδερῖχος, πέμψας προετρέψατο τὸν αὐτὸν Μουνδὸν καὶ πεισθεὶς ἀπήλθε πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ καὶ διέτριψε πρὸς αὐτὸν, ὑπερμαχῶν ὑπὲρ τοῦ Οὐαλεμεριακοῦ τοῦ... (MALALAS XVIII, 451)”. „... ὁ ῥήξ Ρώμης, ὁ Θευδερῖχος, πέμψας πρὸς αὐτὸν, καὶ πεισθεὶς ἀπήλθε πρὸς αὐτὸν καὶ ἦν μετ’ αὐτοῦ συμμαχῶν αὐτῶ... (THEOPHANÉS A. M. 6032)”.²³

²³ „... ῥήξ Ρώμης ὁ Οὐαλεμεριακὸς ὁ καὶ Θευδερῖχος ... (MALALAS XVIII, 451)”. „... ὁ ῥήξ Ρώμης, ὁ Θευδερῖχος... (THEOPHANÉS A. M. 6032)”. PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 228.

²⁴ ENNODIUS VII, 28–29.

ahhoz, hogy részt vegyen a harcokban. Schäfer Tibor és Patrick Amory szerint, ha 536-ban még részt vett csatában, akkor a 480-as évek táján szülehetett, így a 488-as harcok időszakában még csak gyerek lehetett.²⁵

A gepidákat újra csak az 500-as évek elején említik meg forrásaink, az úgynevezett *sirmiumi háború* eseményei kapcsán. 504-ben Theoderich hadjáratot indított a sirmiumi gepida királyság ellen. A Pitzia comes és Erdwic által vezetett harcok gyakorlatilag kardcsapás nélkül értek véget, mert Trasaric elmenekült, még anyját is hátrahagyva ellenségeinek.²⁶ A Theoderichnek 507-ben dicsőítő beszédet tartó Ennodius szerint Itália ura a gót területekre betörő gepida fosztogatók, valamint Trasaric vélhető szövetségkötésének (a gepidák másik részének urával Gunderithel) ürügyén indította meg hadjáratát. Természetesen a rengeteg pontatlanságot és csúsztatást tartalmazó szövegben a „fő cél” Itália egykori határainak visszaállítása, melyet csak a gót uralkodó valósíthat meg.²⁷ A Sirmium elleni támadás okát a különféle szakmunkák igen változatos módon értelmezik. Ludwig Schmidt a keleti germán népek történetét bemutató monográfiájában úgy interpretálta Theoderich cselekedetét, hogy a gót király Itália védelmének érdekében foglalta el Sirmiumot, ami az egyik legfontosabb bázisa volt a Balkánról Itáliába vezető útnak.²⁸ Wilhelm Ensslin szerint kisebb határ menti konfliktusok vezettek el a hadjáratához.²⁹ Herwig Wolfram véleménye alapján Theoderich a megerősödő gepida hatalomtól tartott, ami a Tisza-vidéki gepidák és a sirmiumi csoportjaik összefogása eredményezett volna.³⁰ Az mindenképpen megemlítendő, hogy Ennodius munkájában tudatosan kerül a bizánci államhatalom említését. Ez egy igen tudatos írói eljárásnak tekinthető, minthogy a konstantinápolyi vezetés és Itália ura között a 6. század elején egyre inkább éleződött a feszültség. Már az 5. század végén megromlott az alapvetően békésnek tekinthető osztrigót–bizánci viszony, melyben az új bizánci uralkodónak, Anastasiosnak is jelentős szerepe volt.³¹ A diplomáciai téren egyre jobban elmérgesedő (pápaválasztás, követek visszautasítása) patthelyzetet végül az osztrigót fél fellépése törte meg, ugyanis ezzel a külső erődemonstrációval megelőzték a konstantinápolyi udvar készülődését. A hadjárat háttérében minden valószínűség szerint a bizánci diplomácia szervezkedése elleni gyors fellépés igénye, nem pedig az eléggé áttetszőnek ható propagandisztikus érv állhatott. Kérdéses az is, hogy a Gunderithel való kapcsolatok esetében említett *intempestiva familiaritas* valóban a rokon csoportokkal történő kapcsolatfelvételre, vagy esetleg talán éppen a Birodalmi háttérjátszmákra utalhat.

Egy új kútfő – Trasaric sírfelirata

Az eseményekre és a diplomáciai háttérjátékokra vethet fényt egy nemrégiben előkerült feliratos emlék is. Ezekről a folyamatokról igen szűkösen számolnak be írott kútfőink, éppen ezért minden újonnan felfedezett forrásnak igen nagy jelentősége van. Jelen esetben

²⁵ AMORY 2003. 397.; SCHÄFER 2001. 32.

²⁶ „*Pitzamum quoque suum comitem et inter primos electum ad obtinendam Sirmiensem dirigit civitatem. Quam ille expulso rege eius Trasarico, filio Trapstilae, retenta eius matre obtinuit.*” JORDANES, GETICA 300.

²⁷ „*...unde cottidiana insultatio et incompressa legationum frequentia mittebatur. urebant animum principis dolosi blandimenta comenti et circa alios Gepidas, quorum ductor est Gunderith, intempestiva Trasarici familiaritas. credebatur in tua iniuria perire, quia diu licebat Italiae possessionem te dominante retineri, nec sufficiebat consolatio, quod eam tu non perdidderas, cum immensus esset dolor, cur illam retentator non inter dominationis tuae exordia reddidisset. minui aestimas quod non crescit imperium.*” ENNODIUS XII. 60–62.

²⁸ SCHMIDT 1941, 348.

²⁹ ENSSLIN 1959, 129.

³⁰ WOLFRAM 1990. 321.

³¹ PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 215–246. Legutóbb a pápaválasztás körüli bonyodalmakról és Bizánc szerepéről az eseményekben összefoglalóan Kovács Tamás írt. Véleménye szerint a keleti vezetés több téren (kulturális, egyház szervezete, a szenátus) is növelni akarta befolyását az osztrigótok uralta Itáliában, ami végül súlyosabb belső konfliktusokhoz vezetett. Theoderich a pápaválasztással járó belső párharcoktól eleinte megpróbálta függetleníteni magát, de a politikai viszonyokat nézve ezt nem tehette meg sokáig. KOVÁCS 2011. 134–139.

nem is akármilyen emlékről van szó, hiszen magának Trasaricnak a sírköve került elő! A mai Isztambul területén (Vefa kilise kamii) már régről ismert volt egy bizánci templom, melyet már az oszmán fennhatóság alatt medreszévé alakítottak át. A templomtól pár száz méterre található a Valens császár nevéhez köthető aqaeductus is. A 7–10. századok között ez a terület Konstantinápolyhoz tartozott, ahol több ásatásra is sor került az elmúlt évtizedekben.³² 2006-ban fedeztek fel az épület déli felében egy a kora bizánci korból ismert felirat töredékét, amely 6 javarészt jól olvasható sorból állt (l. kép).³³ A vésett bizánci betűtípus alapján a felirat az 5–6. századra keltezhető, amit tartalma csak még inkább megerősített. Felirat magyarul így hangzik: „*Itt nyugszik (a dicső) emlékezetű Thrasarich, comes domesticon, a gepidák királya, a dicső emlékezetű Thraustila (fia?), ahol élt (...) (éveket) (...) hat (...).*”³⁴

Bár maga a szöveg több helyen hiányos volt, de mindezek ellenére is, valamint a többi történeti forrás alapján egyértelműnek tűnik, hogy az egykori gepida király tiszteletére állított sírfeliratról van szó. Korábban Bóna István azt feltételezte, hogy Trasaric a Tisza-vidéki főkirályhoz, Gunderithez menekült, amiről azonban írott kútfő nem emlékezett meg.³⁵ Trasaric további sorsáról csúfos menekülése után az írott források nem számoltak be, azonban az előkerült epigráfiai emlék alapján máris tovább követhető pályája: Konstantinápolyban halt meg, megkapta *comes domesticorum* címét, ami egy a későrómai korból továbbélő katonai rang volt. A *comes domesticorum* pozíció és annak előzményei először 3. században megjelenő *protectores* tisztségek között kereshetők (*protectores domesticorum*). A posztot betöltők eleinte az elit testőrség válogatott tisztjeinek vezetői voltak, majd idővel elvesztették szerepüket, sőt az 5. századra gyakorlatilag reprezentációs feladatokat ellátó tiszttekké váltak. Magának a hivatalnak azonban igen nagy maradt a presztízse (részben az udvaron belüli fontosságának köszönhetően), amit jól szemléltet az is, hogy egyre inkább „fizetős” pozícióvá vált.³⁶ Az 5. század folyamán a tisztség nyugaton megszűnt, míg a keleti területeken továbbélt. Azt tudjuk, hogy a *comes domesticorum* az 5. század második felében az uralkodói testőrség parancsnoka volt, ami roppant magas címet jelentett, bőven a civilek fölé helyezte viselőjét. Justinianos korából származó forrásainkban a katonai poszt, mint a *protectores*eket (a császár személyéhez rendelt válogatott tiszt) irányító vezető jelenik meg.³⁷ Egységeik általában a főváros környékén állomásoztak, de megtalálhatóak voltak sok keleti nagyvárosban is. A *comes domesticorum* közvetlenül a császár környezetéhez tartozott, Konstantinápolyban működött, és az adminisztrációs feladatok mellett főként ornamentális (díszőrség) szerepük volt.³⁸ A címet birtokló személyek mindenképpen a legbefolyásosabb emberek, a *vir illustris*ek közé tartozhattak.

³² Ezekről összefoglalóan: ÇETINKAYA 2009. 225. A templom azonosítására az írott kútfők alapján több lehetőség is kínálkozik, azonban a biztos pontnak az Oszmán hódítás utáni állapotok tekinthetőek.

³³ Elképzelhető, hogy maga a feliratot tartalmazó sírkő csak másodlagos helyzetben kerülhetett be a templomba, amit az épületegyüttes igen kései keltezése is alátámaszthat.

³⁴ [+Ενθ]άδε κατὰ κίττα [ἰ ὀ τής]

[εὐκλ]ε(ους) μνήμης θρά(σαριχ)

[κόμ](ης) δομ(εστικων) ρέξ Γηπ[αίδων]

[υἰός ?] θραυστίλα της [εὐκλε(ους)?]

[μνήμης ὀ]στις ἐξῆσε[ν ἔτη]

[-----] τη ς [---]

ÇETINKAYA 2009. 226. Sajnálatos módon a feliratot ellopták a publikáció elkészültét követő időszakban. Ezúton is szeretném megköszönni a publikáló Haluk Çetinkaya szóbeli közlését a feliratot tartalmazó epitaphium további sorsáról.

³⁵ BÓNA 1974. 61. Itt megjegyzendő azonban, hogy a források (jelen esetben Ennodius) Gunderiteth csak egy esetben említik meg: szövetségkötését Trarariccel. ENNODIUS, XII, 61. Más kútfőben nem is szerepel neve, valamint a hozzá menekülő simiumi királyt sem említik meg.

³⁶ HALDON 1984. 130–132. Feltételezhető, hogy eleinte külön létezett egyfajta kettősség a rendszerben: volt egy külön gyalogsági és lovassági vezető is.

³⁷ BRÉHIER 2003. 347.

³⁸ HALDON 1984. 132–135.

Érdekes módon a felirat publikálása óta kevés visszhangot kapott mind a hazai, mind pedig a nemzetközi tudományosságban, pedig jelentős segítséget nyújt az események értelmezésével kapcsolatosan. A magas bizánci katonai rang, a konstantinápolyi eltemetés ténye mind az 500-as évek elejének erős bizánci–gepida kapcsolatait erősítik meg, melytől Theoderich joggal tarthatott. Az osztrigót uralkodó ismerte a bizánci diplomácia praktikáit és időben döbbsent rá, hogy ő is Odoacer sorsára juthat. A gepidák geopolitikai helyzetüknél fogva is könnyűszerrel részt vehettek volna a gót uralkodó ellen vezetett megtorló harcokban. Ezt a módszert már korábban is megpróbálta alkalmazni a bizánci vezetés, történetesen éppen Odoacer hatalmának letörésére.³⁹ A gepida–bizánci jó viszony magyarázat lehet arra nézve is, hogy a két ízben is elfoglalt Sirmiumot a birodalmi kormányzat egyszer sem követelte vissza a keleti germánoktól, mint ahogyan azt a 6. század derekán kapcsolatuk válságos periódusában tette.⁴⁰ Talán létezhetett egyfajta megállapodás a két fél között, vagy a bizánciak egyszerűen csak a régió *status quo*-ját akarták biztosítani az 5. század végén egy erős szövetséggel, a számukra megbízhatatlan osztrigótok hátában. További források hiányában biztosan nem dönthető el a kérdés, de a felirat tükrében a gepida–bizánci viszonyt mindenestre árnyaltabban láthatjuk. Az 500-as évek elejének eseményei után a gepidák és Bizánc között a kapcsolat továbbra is jó maradt, sőt a gepidák talán az 520-as években Bizánci biztatására kisebb betöréseket is vezethettek a gótok uralta Sirmium közvetlen közelében.⁴¹ A birodalmi befolyás erejét tükrözik az 5. század második felére datálható apahidai (mai Erdély, Kolozsvár mellett) fejedelmi sírok, amelyekben feltehetően a korszak gepida uralkodói nyugodhattak. A temetkezésekben megtalálható bizánci tárgyak, aranyak és insígnák mind egy a császári udvar pompáját kedvelő, azt utánózni kívánó dinasztiait sejtetnek.⁴² A birodalmi ízléshez történő igazodás – az *imitatio imperii* – nem egyedülálló a korszak Európájában, elég csak az apahidai temetkezésekhez nagyban hasonlító tournai Childeric (Chlodvig édesapja) temetkezés gazdag anyagára utalni. Childeric Tournaiban meglelt sírjából előkerült leletek jól tükrözik a Birodalommal ápolt jó viszonyt, ugyanakkor egy részük a frank eredetre, míg másik részük pedig a korábbi hun kapcsolatokra enged következtetni. A hun korban felemelkedő germán katonai arisztokrácia tagjai előkelő származásuk és katonai rátermettségük alapján könnyen utat találtak a Bizánci Birodalom hadvezetésének elitje felé, mint azt az ismertetett felirat is jól szemlélteti.⁴³

³⁹ JOHANNES ANTIOCHEUS FRAG. 214. A kísérletek végül kudarcba fulladt, ugyanis Odoacer és testvére Hunvulf megelőzte a Duna vonalánál 487-ben Itália ellen készülők erők támadását és két hadjáratban gyakorlatilag teljesen megsemmisítette királyságukat. SCHMIDT 1941. 121–123; WOLFRAM 1991. 266–270.

⁴⁰ A város átadását a császári vezetés először az 565-ös segítségnyújtás során szorgalmazta. Ennek elmaradása miatt maradhatott el a segédcsoportok küldése is a döntő avar–langobard közös támadás során. SZÁDECZKY-KARDOSS 1998. 32–33. Érdekes, hogy Justinianus alatt a bizánciak egy esetben sem követelik vissza Sirmiumot és környékét. Valószínűleg még érvényben lehettek azok a megállapodások, melyeket éppen a 6. század folyamán köthetett a két fél.

⁴¹ CASSIODORUS, VARIAE XI, 1, 10–12.; PROKOPIOS, DE BELLO GOTHICO I, 3, 15–17. Már Constantín Diculescu is úgy értelmezte a fentebbi forráshelyeket, hogy a bizánci vezetés megpróbálta a gepidákat rávenni Sirmium visszaszerzésére, ami végül kudarcba fulladt. DICULESCU 1922. 121–122. Feltehetően a bizánci támogatás ténye miatt támadhatták meg Gratiana városát a gepidák felett győzelmet arató gót csapatok. Magát az eseménysort Cassiodorus adata alapján a kutatás 527–28 tájára datálta. SARANTIS 2009. 21–24.

⁴² SCHMAUDER 2002A 52–54.; QUAST 2001.; HORED-T-PROTASE 1972. A sírban található feliratos gyűrűt újabban Corolian Opreanu egy Ravennában a 6. század elején készített darabnak véli. Erre alapozva elveti a korábbi bizánci ajándék teóriáját is. Az osztrigót Itáliában készített tárgyakat sokkal inkább Theoderich 6. század elei politikájának részeként kezeli. OPREANU 2014. 280–282. Megjegyzendő azonban, hogy évről-évről a klasszikus kör és vegyes-érvélel elemei lehettek fel.

⁴³ RUMMEL 2005. 368–375.

A háború második szakasza – Mundo fellépése

A fegyveres harc nélküli győzelem és a gepida király Bizáncba menekülésével azonban nem értek véget a Sirmium környéki harcok. A különböző források – Cassiodorus és Ennodius – a hadjárat folytatása kapcsán megemlítik, hogy Theoderich legyőzte a bolgárokat és visszahódította Sirmiumot Itáliának.⁴⁴ Feltehetően a két eseményt külön kell választani, ugyanis a bolgárok (természetesen bizánci zsoldban) legyőzése már az 505-ös évhez, és a Mundo ellen vezetett bizánci hadjáratához kapcsolódik.⁴⁵ Mundo alakja és származása már számos vitát generált a korszakkal foglalkozó kutatók körében, hiszen életéről igen hézagosan állnak csak az adatok rendelkezésünkre. Pályájának sokszínűsége miatt elsősorban az angol nyelvű szakirodalom (*The Prosopography of the Late Roman Empire* (PLRE) 2. és 3. kötete) annak lehetőségét is felvetette, hogy két Mundo létezett: egy 505 körül Sirmium mellett megjelenő rablóvezér, aki Attilától származott, és egy gepida hadvezér, aki Justinianos idején Illyrcum *magister militum*a volt.⁴⁶ Bár a két munka nem közli, hogy milyen érvrendszer alapján veti el az azonosságot, de feltehetően a fő indok az 505 és 529 között Mundo pályájára vonatkozó forráshiány lehet. Ezen kívül a PLRE 2. és 3. kötetének szerzői nem tudják összeegyeztetni azt sem, hogy Mundo részben Attila leszármazottja, részben pedig gepida. Ezzel ellentétben Mundo esetében főleg a német nyelvű munkák egy személyről írnak.⁴⁷ A neves angol lexikon szerkesztői két nagyon fontos forrást – Theophanés és Malalas – nem vettek figyelembe életével kapcsolatban. A két auktor egyértelműen összeköti a kérdéses szakaszban Mundo életpályáját, ugyanis leírják, hogy a fiatal hadvezér a fent említett periódust Theoderich szolgálatában töltötte.

Mundo származásáról a görög és a latin források különböző véleményen vannak: a görög írók (Malalas, Theophanés) kiemelik gepida eredetét, míg az utóbbiak közül Jordanes említi egyedülként a *Getica* 300. fejezetében, hogy Attila nemzetségéből származik.⁴⁸ Marcellinus Comes szerint Mundo *geta* származású volt, ami elég sok problémát vet fel; ugyanis a kora középkorban a *getát* (gót, gepida, germán) több értelemben is használták a források.⁴⁹ Brian Croke felvetette, hogy Mundo nem Attila leszármazottja, hanem a hun nagykirály udvarában élő gepida uralkodódinasztiából származik. Croke szerint Jordanes azon adatát, hogy Mundo egykoron Attila nemzetségéből való („*de Attilanis quondam origine descendens*”), nem kell úgy kezelni, mintha ténylegesen Attila családjához tartozott volna.

⁴⁴ ENNODIUS XII, 60–69; „...*regis Theoderici victis Vulgaribus Sirmium recepit Italia...*(CASSIODORUS, CHRONICON 504).”

⁴⁵ Különválasztva és megkülönböztetve tárgyalja: PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 224–225. Ennodius és Cassiodorus egyszerre említik a két eseményt. Valószínűleg az események helyes kronológiáját (Sirmium elfoglalása, bolgárok legyőzése) Jordanes adja meg. JORDANES, *GETICA*, 300–301. Mundo és a bolgárok közötti konfliktust a Bizánci Birodalomban magas posztot betöltő Marcellinus comes 505-re helyezi (MARCELLINUS COMES, 505).

⁴⁶ Mundo személyéről a nagy késő-antik proszopográfiai gyűjtemény, a PLRE 2. és a 3. kötete tesz említést. (JONES 1980. 767–768.; MARTINDALE 1992. 903–905.). A PLRE véleménye tükröződik Mundóval kapcsolatban Jordanes *Geticájának* új magyar kiadásában is. KISS 2004. 163., 294. JGYZ.

⁴⁷ Némely esetben csak félszavas utalások történnek Mundo pályájával kapcsolatban. Mindenképpen egy személynek tekintik: ENSSLIN 1959. 129–131.; SZÁDECZKY-KARDOSS 1975.; MAENCHEN-HELFEN 1978. 245.; POHL 1980; WOLFRAM 1990. 321.; WOLFRAM 1991. 209. Az angolszász szakirodalomban ugyanezt a véleményt osztja: CROKE 1982; AMORY 2003. 397–398.

⁴⁸ MALALAS 450–451.; THEOPHANÉS A. M. 6032; JORDANES, *GETICA* 301.

⁴⁹ A *geta* kifejezés a késő antikvitás idején elég széleskörű jelentéstartalommal bírt. Gyakorlatilag a *scythia* kifejezéshez hasonlóan ez sem igazán tudott különbséget tenni, az egyes *gens*ek között. A *geta* kifejezést használják a korszakban a gótokra és a gepidákra, később pedig a szlávokra vonatkozóan is. CROKE 1982. 131.; CURTA 2001. 75., 6. jgy. Egyébiránt Marcellinus comes munkájának mind a három *geta* adata Illyricummal kapcsolatban jelenik meg, mely szintén a gepida azonosítás lehetőségét erősítheti. MARCELLINUS COMES 505, 517, 530. A korszak különböző *gens*eikhez kapcsolódó későantik felfogással kapcsolatban elég csak megemlíteni Prokopios adatát, aki például az osztrogótokat, vandálokat, gepidákat és a vizigótok mind a gótok közé sorolja. PROKOPIOS, *DE BELLO VANDALICO*, I, 2.

Véleménye szerint a Jordanes által használt terminus az 5. század derekán jelentette az Attila körül élő *gens*ek arisztokratáit, így akár a gótokét és a gepidákét is. Croke ilyenformán úgy érvel, hogy Mundo tisztán gepida volt.⁵⁰ A kifejezésnek ez a Croke-féle önkényes értelmezése azonban tarthatatlan, mivel érvrendszere alapján Jordanesnek minden korábban Attila udvarában élő germán vezető leszármazottjára ezt a terminustechnicust kellett volna alkalmaznia. Magának Mundo nevének a lehetséges etimológiája sem segít sokat a származás kérdésének eldöntésében, ugyanis neve mind germánból, mind pedig törökből levezethető. A pusztai etimológia a korszak névanyagának vizsgálatában egyébként sem kecsegtet sok eredménnyel, minthogy az nem minden esetben fejezi ki az egykor élt személy tényleges etnikumát.⁵¹

Mundo apjának nevét egyedül Theophanés és az őt 11. században kivonatoló Kedrénos jegyezte fel Γιεσμος (Giesmos) alakban.⁵² Theophanés bár kései forrásnak minősül, mégis Szádeczky-Kardoss Samu okfejtése szerint feltételezhető, hogy adatait Malalas krónikájának mára már elveszett kéziratából nyerhette.⁵³ Giesmosról mindössze annyi információ van, hogy *ῥήξ* volt, és Trapstilának, Sirmium gepida királynak a lányát vette el.⁵⁴ Először Diculescu, majd őt követően Szádeczky-Kardoss Samu és Walter Pohl is felvázolta Giesmosés Mundo családfáját (27. kép).⁵⁵ Jordanes és Theophanés nyomán valamennyien arra a következtetésre jutottak, hogy Giesmos Ardarich lányának, vagy nőrokonának és Attilának a házasságából származott.⁵⁶ Apja halálakor még kiskorú lehetett, hiszen nem indult potenciális trónörökösként a hun belháborúban.⁵⁷ 488-ban már biztosan nem élt, ugyanis fia Mundo Malalas és Theophanés adatai szerint is Trapstila udvarában tartózkodott, aki a 488-ig

⁵⁰ JORDANES, GETICA 301; CROKE 1982. 30–31.

⁵¹ A név germán etimológiája megtalálható: DICULESCU 1922. 114–115. A Mundo jelentése: 'védelem, oltalom.' A lehetséges török etimológiára már Vámbéry is felhívta a figyelmet, majd őt követően Pritsak is hasonló álláspontra jutott. PRITSAK 1982. 432., 439., 449. Mundo nevének etimológiájára vonatkozó további szakirodalmat lásd: BYZTURC II, 194. Kifejezetten Mundoval és családjával kapcsolatban emeli ki Maenchen-Helfen, hogy mennyire bizonytalan talajon mozognak a névietimológiára épülő történeti konstrukciók. MAENCHEN-HELFFEN 1978. 260. A német szerző megjegyzi, hogy míg Mundo fia Maurikios görög, addig unokája Thiudimund pedig germán nevet visel. A személynevek etimológiájának pontos nyelvi meghatározása éppen a hunok esetében merül fel problémaként, ugyanis minden hun név jobb esetben kettő, de néha három nyelvből származó etimológiával is rendelkezhet. THOMPSON 2003. 200–202. Hasonló problémák álnak fen Itália első barbár uralkodójának Odoacernek a névietimológiájával kapcsolatban is, amely szintén levezethető török és germán alapon is. MACBAIN 1983. 323–324. A névietimológiákból levonható történeti következtetésekkel kapcsolatban felmerülő problémákra legutóbb Bálint Csanád hívta fel a figyelmet. BÁLINT 2006. 307–308.

⁵² „...Μουῦδος ἐκ τοῦ γένους τῶν Γηπαίδων καταγόμενος, υἱὸς Γιέσμου, ὅστις μετὰ τὴν τελευταίην ...” THEOPHANÉS, A. M. 6032. Geismuthnak rekonstruálják a keleti germán alapján: DICULESCU 1922. 115.; SEVIN 1955. 96. Innen átkerült ez az alak a magyar szakirodalomba: NAGY 1984. 222.

⁵³ SZÁDECZKY-KARDOSS 1975. 166.

⁵⁴ MALALAS XVIII, 451, THEOPHANESZ A. M. 6032.

⁵⁵ DICULESCU 1922. 114.; SZÁDECZKY-KARDOSS 1975. 167.; POHL 1980. 290. Megjegyzendő, hogy ezek a családfák és találgatások igen spekulatívak, mivel különböző források egybevetésére épülnek.

⁵⁶ A hun uralkodók és a germán dinasztiák között fennálló kapcsolatokra több példát is fel tudunk mutatni. Jordanes adatai alapján az első név szerint is ismert hun uralkodó Balamber, a legyőzött osztrigót uralkodó lányát, Vadamercát vette nőül. JORDANES, GETICA, 249. Attilának a források adatai alapján bizonyíthatóan három felesége volt, a Priskosnál szereplő Kreka (Hrekan), egy előkelőjének Eskamnak a lánya, valamint a halála előtt nőül vett germán nevű Ildico. PRISKOS FRAG. 11, 14; JORDANES, GETICA, 254. Mind Jordanes, mind pedig Prosper beszámol arról is, hogy Attila számos utódot hagyott maga után, azonban ezeknek feltehetően jelentős része még kiskorú lehetett apjuk halálakor. JORDANES, GETICA, 259; PROSPER, 453; SCHÄFER 2001, 28. Ezen kívül a germán mondai hagyományban is megőrződött a hun uralkodók és a germán előkelők között létrejövő házassági kapcsolatnak az emlékezete. ECKHARDT 1940. 181–182.; SCHÄFER 1997. 104–105. Schäfer Tibor szerint a hun uralkodó és az alávetett népek között létrejövő dinasztikus kapcsolatok tovább erősítették a köztük fennálló szövetséget és a hűséget. SCHÄFER 1997. 125–127.; SCHÄFER 2001. 28. Ezek alapján eléggé valószínűnek tűnik, hogy Attila legerősebb szövetségeseivel, Ardarichal is törekedett egy dinasztikus kapcsolat létrehozására.

⁵⁷ Schäfer Tibor korábban ismertette elméletének Giesmos is részét képezi. Véleménye szerint nagykorúsága esetén a gepidák minden valószínűség szerint őt támogatták volna. SCHÄFER 2001. 32.

uralkodott. Halála így talán a 480-as évekre helyezhető, azonban közelebbi kronológiai fogódzónk nincsen.⁵⁸ Giesmos uralkodási területével és a neki alárendelt népséggel kapcsolatban is több hipotézis született már: az Ardarichhoz tartozó hun maradványok fölött uralkodott, a Tisza-vidék és Erdély gepida megszállás alatt lévő részein, sirmiumi alkirály lehetett Trapstila mellett.⁵⁹ Természetesen a források hiányában ezeket az elméleteket nem tudjuk megfelelő módon alátámasztani. Giesmosról nem tudni, hogy lehetett-e valamilyen köze Ardarichhoz, vagy valamely nőrokonához. Kútfőink szerint annyi tünik bizonyosnak, hogy a sirmiumi uralkodócsalád irányába létezett kapcsolata (Trapstila hűgának férje). Ha Jordanes adatát is figyelembe vesszük, akkor elképzelhető az is, hogy személyében egy Attila leszármazottal van dolgunk.

Az első biztos fogódzót Mundo korai pályájával kapcsolatban Jordanes *Geticájának* 301. fejezete szolgáltatja: „*Ez az Attila nemzetségéből származó Mundo ugyanis, a gepidák elől menekülve átkelt a Danubiuson egy lakatlan, és megműveletlen területre, ahol mindenfelől összegyűlt tolvajokkal, rablókkal, gyilkosokkal elfoglalt egy Herta nevű őrtornyot, mely a Danubius partján állt. Itt vad életet élt, fosztogatta a környéket, és rablóinak királyává tette magát* (KISS 2004. 102.).⁶⁰ A forráshely több kérdést is felvet: 1. Miért és mikor menekült el Mundo a gepidáktól 2. hol volt az a terület, amit birtokba vett? Azon kitétel, mely szerint Mundo elmenekült a gepidáktól („*Gepidarum gentem fugiens*”) arra utalhat, hogy unokaöccsével Trasariccal kerülhetett összetűzésbe, akinek sirmiumi területeit elhagyta. Az összekülönbözés lehetőségét csak feltételezni tudjuk, előttünk már csak a menekülés ténye ismert. Pontosabb kronológiai támpont ez esetben nem áll rendelkezésünkre. Annyi tünik biztosnak, hogy Mundo 488-ban, vagyis nagybátyjának Trapstilának uralkodása alatt még a gepidák között élt. 504-ben már biztosan a Duna vidéken volt, mivel innen kérte a közelben állomásozó gót csapatok segítségét. Ezek alapján távozása a gepida udvarból 488 és 504 közé keltezhető, pontosabb meghatározása nem lehetséges. A hatalom kiépítése a lakatlanná váló egykori keleti birodalomrészhez tartozó területeken nem tarthatott hosszú ideig. A meneküléssel kapcsolatban felmerülhet még egy további igen fontos eshetőség is: Mundot a sirmiumi gepida erők egy része is követhette távozása során, ami akár magyarázatot is adhatna a fegyveres harc nélküli városfeladásra 504-ben. A megosztott és számban is megfogyatkozott helyi gepida csoportok feltételezhetően nem voltak képesek ellenállni az ostromgót seregeknek. Mitöbb forrásaink tanulsága szerint az ostromgótokkal való fegyveres konfrontációt kerülő császári vezetés sem nyújtott segítséget Trasaricnak, ami véglegesen megpecsételte sirmiumi uralmának sorsát is. Ha figyelembe vesszük azt a tényt is, hogy a birodalmi területeket elfoglaló Mundo a későbbiekben éppen a bizánci erőkkel csap összea gót segédc csapatok támogatásával, akkor akár egy teljesen új magyarázat is elképzelhető távozásával kapcsolatban. Mundo a déli gepida csoportok körében a Konstantinápoly-ellenes politikai szárnyat képviselhette, szemben unokatestvérének erős bizánci orientációjával. A gepida fegyveresek – talán főhatalomtól független magánakcióira – rabló hadjárataira a bizánci foedus időszakában is van információ.⁶¹ Ha egy előkelő származású fegyverforgató vezette ezeket a harcokat – mint jelen eset-

⁵⁸ POHL 2000. 181. SCHÄFER 2001. 32–33.

⁵⁹ SZÁDECZKY-KARDOSS 1975. 167–168.; POHL 1980. 295.

⁶⁰ „*Nam hic Mundo de Attilanis quondam origine descendens Gepidarum gentem fugiens ultra Danubium in incultis locis sine ullis terrae cultoribus divagatus et plerisque abactoribus scamarisque et latronibus undecumque collectis turrem quae Herta dicitur super Danubii ripam positam occupans ibique agresti ritu praedasque innectens vicinis regem se suis grassatoribus fecerat.*” JORDANES, GETICA, 301.

⁶¹ MARCELLINUS COMES, 517, 530. Az első fosztogatásra 517-ben kerül sor. A Birodalmi kormányzatot ezekben az években rendkívüli mértékben lekötötte a Vitalianus-felkelés, így nem volt képes kellő mennyiségű embert felszabadítani a tartományok védelmére. A gepidák számára ez a helyzet egy kiváló lehetőséget biztosíthatott a Birodalomtól kicsavarható bevételek növelésére, ugyanis nem tudni, hogy az igen szorongatott helyzetben lévő császári vezetés ekkoriban mennyire tudott törődni az éves adók kiutalásával is. A gepida fosztogatás tényét erősítheti az is, hogy maga a támadás az illyricumi részeket érinthette és a terület praefectura intézte a foglyok

ben Mundo – akkor nagy volt az esélye a függetlenedésre, egyes csoportok leválásra. Ezek fényében távozása akár közvetlenül a gót hadjárat előtti időszakra is tehető.

A Jordanesnél szereplő *scamarák* (lat. *scamarae*), akiknek feje Mundo lett, több késő-antik forrásban is feltűnnek.⁶² Szádeczky-Kardoss Samu több ízben foglalkozott az egyedi társadalmi-politikai formáció problémájával.⁶³ A *scamarák* egy sajátos késő-antik társadalmi-etnikai csoportot alkottak és elsősorban a Duna vidék és az Észak-Balkán területein említik őket kútfőink. Sorsuk 471–764 között követhető nyomon.⁶⁴ Fő tevékenységi körük a fosztogatás, útonállás volt. Áldozataik között nem válogattak, hiszen az egyszerű szerzetestől kezdve, az avar kagán követségének tagjaiig bárkit megtámadtak a zsákmány reményében. Egyes esetekben kimutatható, hogy barbár csoportokkal együtt hajtanak végre közös „akciókat”, rajtaütéseket.⁶⁵ *Scamarák*, vagy rablóbandák elsősorban olyan határzónákban alakultak ki, ahonnan a római adminisztráció kivonulóban volt, feladatait már nem tudta teljes mértékben ellátni, és még nem adta át a helyét a barbár királyságok nyújtotta intézményes kereteknek. Ezeknek a csoportoknak a magját földművesek, korábbi függő csoportok (rabszolgák, colonusok) és a leszakadó barbár törzsi elemek alkothatták. A Duna vidéke és az Észak-Balkán kiváló terepet szolgáltatott a *scamarák* létrejöttének és fennmaradásának. A hun kor előtt és után a hagyományos törzsi etnikai közösségek sok esetben jelentős átalakuláson mehettek keresztül, aminek köszönhetően egyes katonai csoportok leszakadhattak és akár a *scamarák*hoz nagyon hasonló kisebb hadi közösségeket is létrehozhattak.⁶⁶

Jordanes leírásában említést tesz arról, hogy Mundo a Dunán átkelve egy *Herta* nevű tornyot szállt meg, és tett központjává. A Dunán történő átkelés arra utalhat, hogy a Mundo által felügyelt terület valahol Sirmiumtól keletre, a Duna bal partján lehetett. A gót történetíró a *Getica* 300. fejezetében Mundo és a bizánci erők összecsapását *Margoplanum* nevű hely mellett írja le, amit a Duna és a Morava folyók közé helyez.⁶⁷ Marcellinus comes *Margoplanum* helyett *Horreum Magrit* említ, ami valóban a Duna és a Morava között található.⁶⁸ Ezek tükrében az tűnik valószínűnek, hogy a Mundo által a 6. század elején birtokba vett területek a Duna és a Morava összefolyásának vidékre lokalizálhatóak, ami jogilag Bizánchoz tartozott. Mundo központjának, *Herta* tornyának („*turris Herta*”) az azonosítása problémás, ugyanis a késő-antik forrásokban nem szerepel más helyen ilyen nevű erőd. Szádeczky-Kardoss Samu hívta fel arra a figyelmet, hogy *Herta* nevének esetében egy *hapax legomenon* van dolgunk. Szádeczky-Kardoss felvetette annak a lehetőségét is, hogy *Herta* neve

---

kiváltását is. Marcellinus comes adata szerint 530-ban gepida csapatok törnek be Illyricumba, azonban a frissen kinevezett Mundo visszaveri támadásukat. Alexander Sarantis véleménye szerint a gepida politika már ekkor döntő fordulatot vehetett, ami előre vetíthette a későbbi évek eseményeit is. SARANTIS 2009. 23–24.

⁶² *Scamarák*at említ Norricum kapcsán Eugippius Szent Severinus életrajzában. EUGIPIUS, VITA SANCTI SEVERINI X, 2. Leírásában tolvajokhoz hasonlítja az ártatlan szerzetest elrabló *scamarák*at „...*praetermeans latrones properanter insequitur, quos vulgus scamaras apellabat.*” Egy későbbi forrás Menander Protektőr tudósítása szerint a bizánciakkal folytatott tárgyalás után a hazafelé tartó avar követséget a *scamarák* megtámadták, és a bizánciak ajándékát ellopták. SZÁDECZKY-KARDOSS 1998. 40.

⁶³ SZÁDECZKY-KARDOSS 1968. 1239–1242.; SZÁDECZKY-KARDOSS 1974. 657.; SZÁDECZKY-KARDOSS 1983. 113–118.

⁶⁴ Szádeczky-Kardoss a bagaudákkal vetette össze őket. SZÁDECZKY-KARDOSS 1983. 114.

⁶⁵ A rugiakkal hajtják végre a rajtaütést: EUGIPIUS, VITA SANCTI SEVERINI, X, 2.

⁶⁶ A korábbi törzsi vezetők, és népcsoportok élén álló uralkodók szerepét nagyon gyakran a seregvezérek (mint Totila a gót történelemben) is átvehették, akik a szűk kíséret számára harci sikereik révén biztosították a fennmaradást. Ha a főként fosztogatások és betörések révén keletkezett többletbevétel elmaradt, sokkal nagyobb krízis állt be egy-egy csoport életében, mint egy esetleges dinasztiaiváltás esetén. A Bizánci Birodalomba beköltöző herulok példája is ezeket a folyamatokat szemlélteti. A kora középkor germán közösségei számára két alternatíva létezett: szembehelyezkedés a Birodalommal, vagy a beolvasás. A két magatartásforma gyakorta egymás előfeltételének is tekinthető és egy fejlődési sort ír le. STEINACHER 2006. 322–323.

⁶⁷ „...*Inde contra Savinianum Illyricum mag. mil., qui tunc cum Mundone paraverat conflictum, ad civitatem cognomine Margo planum, quae inter Danubium Margumque fluminibus adiacebat.*...” JORDANES, GETICA, 300.

⁶⁸ „*Commissoque ad Horreo Margo proelio.*...” MARCELLINUS COMES, 505.

egy másik *hapax legomenon*nal, egy a *Heorta* nevű hellyel lehet azonos, amit Strabón a Morava környékén élő scordiscusok székhelyeként említ.⁶⁹ Diculescu szerint *Herta* germán eredetű helynév, megtalálható az ószászban „*hërta*” az óészakiban pedig „*hjárta*” alakban, jelentése pedig ’központ’, ’palota’.⁷⁰ Prostko-Prostyński ez alapján úgy véli, hogy a germán eredetű helynévről nem véletlen hallgatnak a késő-antik források, hiszen az egy konkrét római településsel lehet azonos. Véleménye szerint *Herta Margum*nak lehetett a germán neve, amit Jordanes őrzött meg ilyen egyedi formában.⁷¹ A Duna és a Morava környéke kiváló lehetőséget kínált Mundo önállósulási kísérletéhez. A terület gyakorlatilag három hatalom – Bizánc, a gepidák és az osztrogótok – határainak találkozásánál helyezkedett el.⁷² A Duna–Morava környékének megszerzését megkönnyítette, hogy a hun kor óta nem állomásozott jelentősebb bizánci haderő, az egyébként is elhanyagolt határvidéken. Mundo valószínűleg a *scamarák* mellett jelentősebb barbár katonai kísérettel (javarészt gepidák) is rendelkezhetett, ami megkönnyíthette érvényesülési törekvéseit.⁷³

505-ben a bizánci császár Anastasius (491–518) az ifjabb Sabinianust *Ilyrcum magister militum*át küldte Mundo ellen, aki bolgárokat bérelt fel hadjáratához.⁷⁴ Szorult helyzetében Mundo Theoderichhez fordult, aki a Sirmiumban állomásozó Pitzia comest küldte segítségül 2000 gyalogossal és 500 lovassal.⁷⁵ Valószínűleg ez nem az egész Sirmiumban és Pannonia secundában állomásozó gót haderő lehetett, ugyanis a frissen elfoglalt területek védelmére is kellett hátrahagyni katonákat az alapvetően ellenséges környezetbe. Mundo és Sabinianus erőinek nagyságáról egyelőre nincsenek megbízható információink. Feltehetően a 10 000 bolgárról szóló adatok túlzóak lehetnek, sokkal valószínűbb, hogy csak pár ezer főt béreltek fel, vagy mozgósítottak a bizánciak. Mundo seregeinek létszámáról megközelítő adatokkal sem rendelkezünk, de elképzelhető, hogy jó pár ezer főnyi erővel rendelkeznie kellett, különben nem kelthette volna fel a bizánci hadvezetés érdeklődését. A kisebb létszámú rabló és fosztogató sereg ellen a császári kormányzat sem küldött volna egy jelentősebb – még ha nem is tízezer fős– kontingenst, az egyik *magister militum* vezetésével.

⁶⁹ SZÁDECZKY-KARDOSS 1983. 117–118.

⁷⁰ DICULESCU 1922. 114–115.

⁷¹ PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 230–231. *Margumot* 430-ban elfoglalták a hunok, a 441-es első balkáni hadjárat alkalmával pedig le is rombolták. A mai helyén Velika Morava található. PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 235.

⁷² ROHR 1995. 242–243., 60. jéyt.

⁷³ Erre utalhat Malalas is, amikor megemlíti azt, hogy Mundo embereivel együtt csatlakozott Theoderichhez MALALAS XVIII, 46, 451.

⁷⁴ JORDANES, *GETICA*, 300; MARCELLINUS COMES, 505. A bolgárok Kárpát-medencei megjelenésének problémáját először Simonyi Dénes foglalta össze. Ő a hun kortól fogva folyamatosan a Kárpát-medencében élő bolgár népességet feltételezett. SIMONYI 1957, 243–246. A bolgárokról már a 480-as évektől kezdődően rendelkezünk forrásokkal. Az első írott emlék a 480-as évre vonatkozik. Ekkor Ennodius szerint Zénón bérelte fel a bolgárokat Theoderich ellen. ENNODIUS V, 19–21. Azonban Bóna István rámutatott arra, hogy ez csak későbbi interpoláció lehet, az eredeti textusban szarmaták lehettek az Ennodiusnál szereplő bolgárok. A szöveg további problémája, hogy ebben az esetben nem Theoderich Amal, hanem Theoderich Strabo harcolhatott. BÓNA 1981. 79–97. Simonyi önkényesen használja az auktoradatokat, mivel a bolgárok lakhelye Jordanes alapján a Fekete-tenger északi partvidékén volt a 6. században. JORDANES, *GETICA*, 37. Ezt megerősíti Zakharias Rhétor is. KMOSKÓ 2004. 99. A Kárpát-medencében megjelenő bolgárok tehát valószínűleg zsoldosok lehettek. Biztosan a 490-es évektől vannak adataink a bolgárok jelenlétére a térségben. A bolgárok többször betörték a Bizánci Birodalom területére (493, 499, 502), valamint számos zsoldost is adtak a birodalmi hadseregnek (505, 548) ZIMONYI 2005. 183–186. Daniel Ziemann szerint nem tudni, hogy honnan jönnek ezek a csoportok és milyen szervezeti formában vannak jelen. Ilyricum és Thracia a két támadási területük, így az is elképzelhető, hogy nem a Fekete-tenger mentén, hanem lejjebb a Dnyeper és Prut körül élhettek. Az is szintén lehetséges variációként merül fel, hogy a 493-as támadás után foederatiként telepítik be őket Thraciába. ZIEMANN 2007. 48–49.

⁷⁵ „*Inde contra Savinianum Ilyricum mag. mil., qui tunc cum Mundone paraverat confictum, ad civitatem cognomine Margo planum, quae inter Danubium Margumque fluminibus adiacebat, cum duobus milibus ergo peditum; equitibus quingentis in Mundonis solacia veniens.*” JORDANES, *GETICA*, 301.

Mundo Sirmium elfoglalása után valószínűleg Nagy Theoderich szövetségese, vagy alárendeltje lehetett, amire Ennodius „*foederati Mundonis*” kifejezése is utalhat, azonban ezt teljes bizonyossággal nem jelenthetjük ki.⁷⁶ A szövegkörnyezet alapján nem lehet pontosan meghatározni, hogy mikor került Mundo függőségi helyzetbe Theoderich-től. Ennodius ezekenél a részeken egyébként sem mindeden esetben kronológiai sorrendbe adja elő az eseményeket. Csak feltételezhetjük, hogy legkésőbb Sirmium elfoglalása (504) lehet az az időpont, amikor az új szomszédal szerződést kötött Mundo. Jordanes adata alapján viszont Sabinianus legyőzése után, a kapott segítség fejében hódolt be Theoderichnek.⁷⁷ Forrásaink alapján egyelőre nehezen eldönthető kérdés, hogy a bizánci vezetés Sirmium elfoglalására válaszul indíthatta-e meg a hadjáratot Theoderich „szövetségese” ellen, vagy pedig egyszerűen a Birodalomba betörő és abból kisebb területet kiszakító seregzvezér kelthette-e fel az érdeklődésüket. Figyelembe véve, hogy mind Ennodius, mind pedig Jordanes szerint Mundo kérte Pitzia segítségét, inkább az utóbbi lehetőség tűnik valószínűbbnek. A keleti hadvezetés kerülni kívánta továbbra is a fegyveres konfliktus kibontakozását az osztrigótokkal, ezért csak a kisebb veszélyt jelentő, a birodalmi államtestből ténylegesen területeket kiszakító betolakodókkal kívánta leszámolni. Az ütközetre *Horreum Magrinál* kerül sor, ahol Pitzia és Mundo közösen győzelmet arattak Sabinianus és bolgár segédcapatai felett.⁷⁸ Malalas és Theophanés adata alapján a hun–gepida vezér 505 után távozott Theoderich Itáliájába, így a Duna–Morava között létrehozandó önálló államalakulat illúziója végképp semmivé foszlott.⁷⁹ Az általa kormányzott területek egy rövid időre Theoderich Itáliájának részévé vált. Az 504–505-ös év eseményeinek következtében Theoderich és Anastasius között is megromlott a viszony. Egy *magister militum* legyőzése jelentette az első nyílt konfrontációt 488 után a Birodalom és az osztrigótok között.⁸⁰

A századforduló és a sirmiumi háború igen bonyolult eseménysorozata a fentebb ismertettek alapján kronológiai sorban haladva az alábbi képen mehetett végbe: 1. Mundo távozása Trasaric udvarából jelentősebb számú gepidával egyetemben a Duna és Morava közötti területekre (Margum) (év nélkül) 2. Trasaric szövetségkötése más gepidákkal és feltehetően Bizánccal 3. Theoderich elküldi comeseit Pitziat és Heuricot, hogy foglalják vissza Sirmiumot 4. Trasaric bizánci segítség elmaradása, valamint a korábbi emberveszteségek (Mundo és kíséretének távozása) miatt kénytelen elmenekülni, Pitzia elfoglalja a várost (504) (szövetség Mundóval?) 5. Sabinianus Mundo ellen vezet egy jelentősebb bizánci haderőt bolgár segédcapatokkal kiegészítve 6. Pitzia 2000 gyalogossal és 500 lovassal Mondo kérésére beavatkozik gepida vezér és a birodalom konfliktusába 7. Margoplanumnál (Margus?) vereséget mérnek közösen Sabinianus seregeire 8. Mundo behódol Theoderichnek és távozik Itáliába. A háború és a fegyveres konfliktus háttérben tehát feltehetően egy gót ellenes céllal alakuló gepida–bizánci katonai szövetség terve áthatott, amit Theoderich minden eszközzel meg akart akadályozni. A bizánciak kihátrálása miatt a fegyveres összecsapás végül elmaradt, a gepida uralkodó a Bóna István által felvetett korábbi állásponttal ellentétben nem Tisza-vidéki rokonaihoz, hanem a Birodalom területére menekülhetett. A Kárpát-medencei eseményeknek igen nagy kihatása volt a korszak európai nagypolitikájára is: 1. A majd egy évtizede húzódo

⁷⁶ ENNODIUS XII, 63; PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 230.

⁷⁷ „...*Petza subveniens e manibus Saviniani eripuit, suoque regi Theodorico cum gratiarum actione fecit subiectum.*” JORDANES, GETICA 301.

⁷⁸ JORDANES, GETICA 300–301; MARCELLINUS COMES, 504. A forrásokban szereplő tízezer bolgár valószínűleg túlzó adat, hiszen ebben az időszakban a bizánci szárazföldi hadsereg sem tudott harmincezer katonánál többet kiállítani egy-egy hadjárat alkalmával. POHL 1988. 37.

⁷⁹ MALALAS XVII, 451; THEOPHANÉS A.M. 6032.

⁸⁰ Az 505-ös eseményei után Anastasius mind katonai, mind pedig diplomáciai eszközökkel megpróbálta Theoderichet elszigetelni. Az eseményeket követő évben szövetségre lépett a frankokkal, míg 508-ban nyílt katonai konfrontációként megjelent egy bizánci flotta partjainál, és ostrom alá vette Tarentumot. PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 238; MARCELLINUS COMES, 508.

diplomáciai feszültségek után ez volt az első nyílt fegyveres konfliktus a két fél (osztrogót–bizánc) között. Elősegítette egy európai méretű Theoderich és szövetségesei ellen irányuló összefogás születését (frank–burgund szövetség), melynél a szállakat a háttérben Bizánc mozgathatta.⁸¹ A házasságpolitikája révén egy az európai barbár uralkodók között létrehozandó szövetséges hálózat kiépítésére törekvő Theoderich álma ezáltal pillanatok alatt hullott darabjaira.

Theoderich a vizigót–frank konfliktus miatt már korábban is írt a thüring, a warn és a herul királynak egy levelet, melyben segítséget kért a vizigót állammal és rokonával II. Alarichal szemben egyre agresszívabban fellépő Clodvig ellen.⁸² A frank–burgund–bizánci szövetség egyre fenyegetőbb realitása miatt fordulhatott a vouilléi csata (507) után is rögtön bizalommal Itália ura a herul, a thüring, és a warn királyokhoz.⁸³ A leveleket még 507-ben – Andrew Gillett logikus okfejtése alapján – valószínűleg Theoderich egyik *vocarese*, név szerint Senarius kézbesíthette az említett királyoknak.⁸⁴ Theoderichnek szüksége volt a Balkán szomszédságában egy erős szövetségesre, aki lehetőség szerint képes zaklatni a Bizánci Birodalom határterületeit és a rohamosan terjeszkedő frankokkal is szembe tud szállni. Kézenfekvőnek tűnt, hogy a „harcias” herulok uralkodóját megnyerje magának a cél érdekében.⁸⁵ Természetesen a herulok Itália védelme szempontjából is „kulcspozíciót” tölthettek be egy bizánci, vagy frank támadás esetén is. A kettős fenyegetettség ténye 508-ban realizálódott, ugyanis ekkor egy bizánci flotta jelent meg Itália partjai mentén.⁸⁶ A helyzet iróniája, hogy Theoderich újdonsült herul szövetségésének éppen ezért, valamint a frank–burgund csapatok előrenyomulása miatt nem tudott segítséget nyújtani a langobard támadás idején (508/510?).⁸⁷

Összegzés

473-ban Sirmium az osztrogótok elvonulása után a gepidák birtokába került, amit a súlyos belharcok miatt a Bizánci Birodalom sem tudott visszaszerezni, pedig az jogilag az 5. század második felétől őket illette meg. A 488-as gót átvonulást leszámítva a 6. század elejéig az egykori Pannonia secunda tartományt Sirmiummal együtt a gepida királyok kormányozták, sőt székhelyüket is itt alakították ki. Változást a terület és a korábbi fényét elvesztő város

⁸¹ PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. 238.

⁸² CASSIODORUS, *VARIAE*, III, 3. Ezt a levelet Theoderichnek mindenképpen még a vouilléi csata és a fegyveres konfliktus kirobbanása előtt kellett elküldenie. A kutatás érdekes módon ezt a levelet a nyugati herul uralkodónak tulajdonítja. BARNISH 1992. 47.; GILLETT 2003. 209.; ENNSLIN 1959. 136.; SCHMIDT 1941. 560.; WOLFRAM 1990. 318. Bár a kutatás egyértelműen amellett érvel, hogy nyugati területeken, a holland–belga partok, a Rajna felső folyása mentén létezett egy Nyugati Herul Királyság, azonban ez kütfő adatokkal véleményem szerint nem támasztható alá. A források tüzetesebb ismeretében azonban azt leszögezhetjük, hogy léteztek nyugatra került herul csoportok, de külön királyságuk léte nem igazolható.

⁸³ A politikai szövetség megerősítése érdekében Amalafrida nevű leánytestvérét Herminafridhez adja, a herul királyt fegyverrel örökbefogadja, míg később (523 körül), de valószínűleg korábbi szolgálatainak fejében, a warnok királynak egy díszes damaszokolt kardot küld ajándékba. CASSIODORUS, *VARIAE*, IV, 1; IV, 2; V, 1. Gillett feltételezte, hogy ismét Senarius ment 507 után a thüring és a herul királyhoz követségbe, de minden igyekezet ellenére a frank–burgund csapatok 509-re megszállták Provancet. GILLETT 2003. 212.

⁸⁴ A követek személye gyakorta azért kérdéses, mivel a *Variae*ban fennmaradt levelekben Cassiodorus kihúzta a követek neveit, csak az *ille et ille* terminus utal személyükre. GILLETT 2003. 182.

⁸⁵ A herul uralkodó harci erényeire céloz levelében Theoderich is. Szintén erre utal még Prokopios is a *De bello Gothicoban*, ahol azt állítja, hogy a herulok mindössze három évig éltek szomszédaikkal békében. PROKOPIOS, *DE BELLO GOTHICO*, II, 14, 10.

⁸⁶ MARCELLINUS COMES, 508.

⁸⁷ A bizánci flotta megjelenése lekötötte az osztrogótok erőit, még Galliába sem tudtak időbe csapatokat küldeni, csak az 508-as év nyarán kezdték meg az előkészületeket. EWIG 1980, 10–11.; WOLFRAM 1990, 314–315. A langobard támadás pontos idejét nehéz meghatározni, ugyanis forrásaink nem kötik konkrét évhöz az eseményt. Prokopios csak Anastasius uralkodása alatt említi meg a történeteket. PROKOPIOS, *DE BELLO GOTHICO*, II, 14, 10. A következő időbeli fogódzót Marcellinus Comes krónikája jelenti, mely az 512-es év során említi meg a herulok recepcióját a Birodalom területére. MARCELLINUS COMES, 512. Paulus Diaconus és a langobard hagyomány ebben az esetben nem használható fel a pontos kronológia meghatározásához.

életében csak a 6. század elejének történései hoztak. Theodorich tanulva itáliai elődje, Odoacer, hibájából, a korábbi jelentőségét elvesztő, de még mindig fontos utakat ellenőrző Sirmium visszaszerzésére szánta el magát. A Balkán felől nézve Itália kapujának tekinthető terület birtoklása létfontosságú volt az osztrogótok számára. A Pitzia comes vezette gót erők végül harc nélkül foglalták vissza a provinciát és székhelyét. A kialakult helyzetet tovább bonyolította, hogy az osztrogótok, gepidák és Bizánc mellett számolni kell egy újabb fél, a gepida Attila-leszármazott Mundo feltűnésével is a további harcok során, ami végül a bizánciak és a gótok közötti nyílt fegyveres összecsapást eredményezett. Mundo önálló politikája feltételezhetően eleve megpecsételte Sirmium sorsát, minthogy függetlenedési kísérlete megosztotta a sirmiumi gepida erőket. Ereje eleve jelentősebb lehetett, amit híven tükröz, hogy a bizánci vezetés is egy *magister militum*-ot küldött ellene jelentősebb segéderők kíséretében. A Sirmium környéki események bár helyi konfliktusként indultak, de további kihatásai jelentősek voltak, mivel egy a bizánciak révén a háttérből irányított osztrogót ellenes szövetség (frank–burgund–bizánci) létrejöttéhez vezettek. Az újonnan előkerült Trasaric-felirat fényében megkockáztathatjuk azt a kijelentést is, hogy maga a háború az alakulófélben lévő gepida–bizánci szövetség megtörésére irányult. A gepidák és a bizánciak között a Birodalom területére irányuló kisebb betöréseket leszámítva jó maradt egészen Sirmium 536-os gepida visszafoglalásáig.

BIBLIOGRÁFIA

- ALFÖLDI 1926. ALFÖLDI András: A osztrogótok betelepülése Pannoniába. In: *Emlékkönyv Dr. Gróf Klebelsberg Kuno negyedszázados kultúrpolitikai működésének emlékére. Születésének ötvenedik évfordulójára*. Budapest, 1926. 121–126.
- AMORY 2003. AMORY, Patrick: *People and Identity in Ostrogothic Italy 489–554*. Cambridge, 2003.
- ANONYMUS VALESIANUS Consularia Italica. Anonymi Valesiani Pars Posterior. In: *Monumenta Germaniae Historica Auctores Antiquissimi*. Tomus 9. Ed. MOMMSEN, Theodor. Berlin, 1892.
- BÁLINT 2006. BÁLINT Csanád: Az ethnosz a kora középkorban. (A kutatás lehetőségei és korlátai). *Századok* 140 (2006) 277–347.
- BARNISH 1992. BARNISH, Samuel J. B.: *Selected Variae of Magnus Aurelius Cassiodorus Senator*. Translated text of historians Volume 12. Liverpool, 1992.
- BÓNA 1969. Eugippius: Vita Sancti Severini. A bevezető tanulmányt írta BÓNA István, fordította az ELTE BTK Régészeti Tanszékének hallgatói munkaközössége. *Antik Tanulmányok* 16 (1969) 265–320.
- BÓNA 1974. BÓNA István: *A középkor hajnala. A gepidák és a langobardok a Kárpát-medencében*. Budapest, 1974.
- BÓNA 1981. BÓNA, István: Das erste Auftreten der Bulgaren im Karpatenbecken; Probleme, Angabe und Möglichkeiten. *Studia Turcica Hungarica* 5 (1981) 79–112.
- BRATOŽ 2011. BRATOŽ, Rajko: Die kirchliche Organisation in Westillyricum (vom späten 4. Jh. bis um 600)–Ausgewählte Fragen. In: *Keszthely-Fenekpuszta im Kontext spätantiker Kontinuitätsforschung zwischen Noricum und Moesia*. Hrsg. HEINRICH-TAMÁSKA, Orsolya. Castellum Pannonicum Pelsoense Vol. 2. Budapest–Leipzig–Keszthely, 2011. 211–248.
- BRÉHIER 2003. BÉHIER, Louis: *A Bizánci Birodalom intézményei*. Varia Byzantina VII. Budapest, 2003.
- BYZTURC II MORAVCSIK, Gyula: Byzantinoturcica II. Sprachreste der Türkvolker in der byzantinischen Quellen. Berlin, 1983.³
- CASSIODORUS, CHRONICA Cassiodori Senatoris Chronica. *Monumenta Germaniae Historica. Auctorum Antiquissimorum*. Tomus XI. Ed. MOMMSEN, Theodor. Berlin 1894. 109–161.

- CASSIODORUS, VARIAE CASSIODORUS, VARIAE – Magni Aurelii Cassiodori Senatoris Variarum Libri Duodecim. In: *Monumenta Germaniae Historica Auctores Antiquissimi* Tomus 12. Ed. MOMMSEN, Theodor. Berlin, 1898.
- ÇETINKAYA 2009. ÇETINKAYA, Haluk: An Epitaph of a Gepid king at Vefa Kilise Camii in Istanbul. *Revue des Études Byzantines* 67 (2009) 225–229.
- CROKE 1982. CROKE, Brian: Mundo the Gepid: from Freebooter to Roman General. *Chiron* 12 (1982) 125–135.
- CURTA 2001. CURTA, Florin: *The making of the Slavs. History and archaeology of the Lower Danube Region, c. 500–700*. Cambridge studies in medieval life and thought. Fourth series. Cambridge, 2001.
- DICULESCU 1922. DICULESCU, Constantin: *Die Gepiden*. Forschungen zur Geschichte Daziens im frühen Mittelalter und zur Forgeschichte des Rumänischen Volkes. Band 1. Halle, 1922.
- ECKHARDT 1940. ECKHARDT Tibor: Attila a mondában. In: *Attila és hunjai*. Szerk. NÉMETH Gyula. Budapest, 1940. 143–216.
- ENNODIUS ROHR, Christian: *Der Theoderic-Panegyricus des Ennodius*. Monumenta Germaniae Historica Studien und Texte 12. Hannover, 1995.
- ENSSLIN 1959. ENSSLIN, Wilhelm: *Theoderic der Grosse*. München, 1959.²
- EUGIPIUS, VITA SANCTI SEVERINI Eugippii Vita sancti Severini. In: *Monumenta Germaniae Historica. Auctores antiquissimi* 1,2. Ed. SAUPPE, Hermann. Berlin, 1877.
- EWIG 1980. EWIG, Eugen: *Die Merowinger und das Imperium*. Opladen, 1980.
- GILLET 2003. GILLET, Andrew: *Envoys and Political Communication in the Late Antique West, 411–533*. Cambridge, 2003.
- HALDON 1984. HALDON, John F.: *Byzantine praetorians an administrative, institutional and social survey of the opsikion and tagmata, c. 580–900*. Bonn, 1984.
- HOREDȚ-PROȚASE 1972. HOREDȚ, Kurt-PROȚASE, Dumitru: Das zweite Fürstengrab von Apahida (Siebenbürgen). *Germania* 50 (1972) 174–220.
- IOHANNES ANTIOCHEUS Ioannis Antiocheni Fragmentum. In: *Excerpta Historica iussu Imp. Constantini Porphyrogeniti confecta. Vol. III. Excerpta de insidiis*. Ed. DE BOOR, Carolus. Berlin, 1905. 58–150.
- JONES 1980. JONES, A. H. M.: *The Prosopography of the Late Roman Empire II. A. D. 395–527*. Cambridge, 1980.
- JORDANES, GETICA Jordanes: Getica (De summa temporum vel origine actibusquegentis Gothorum). In: *Monumenta Germaniae Historica. Auctores Antiquissimi Tomus 5*. Ed. MOMMSEN, Theodor. Berlin, 1882. 53–138.
- JORDANES, ROMANA Jordanes: Romana (De summa temporum vel origine actibusquegentis Romanorum). In: *Monumenta Germaniae Historica Auctores Antiquissimi. Tomus 5*. Ed. MOMMSEN, Theodor. Berlin, 1882. 1–52.
- KISS 2004. *Jordanes: Getica. A gótok eredete és tettei*. Közreadja: KISS Magdolna. Budapest, 2004.
- KOMOSKÓ 2004. KOMOSKÓ Mihály: *Szir írók a steppe népeiről*. Szerk.: FELFÖLDI Szabolcs. Magyar Östörténeti Könyvtár 20. Budapest, 2004.
- KOVÁCS 2011. KOVÁCS Tamás: Szenátori családok pártharcai az 5. század végén. *Aetas* 26 (2011: 3) 124–139.
- LOTTER 2003. LOTTER, Friedrich: *Völkerverschiebungen im Ostalpen-Mitteldonau-Raumzwischen Antike und Mittelalter (375–600)*. Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde. Band 39. Berlin–New York, 2003. MACBAIN 1983. MACBAIN, Brian: Odovacer the hun? *Classical philology* 78 (1983) 323–327.
- MAENCHEN-HELFEN 1978. MAENCHEN-HELFEN, J. Otto: *Die Welt der Hunnen*. Wien–Köln–Graz, 1978.
- MALALAS *The Chronicle of John Malalas*. Trans.: Jeffreys, E. – Jeffreys, M. – Scott, R. (Byzantina Australiensia 4.) Melbourne, 1986.
- MARCELLINUS COMES Marcellini V. C. Comitum Chronicon. Chronica minora saec. IV. V. VI. VII. In: *Monumenta Germaniae Historica Auctores Antiquissimi*. Tomus 11. Ed. MOMMSEN, Theodor. Berlin, 1894. 37–108.
- MARTINDALE 1992. MARTINDALE, James R.: *The Prosopography of the Late Roman Empire III. A.D. 527–641*. Cambridge, 1992.
- NAGY 1984. NAGY Margit: Az i. e. I.–i. u. 6. század. In: *Hódmezővásárhely története I*. Szerk. NAGY István. Hódmezővásárhely, 1984. 189–228.

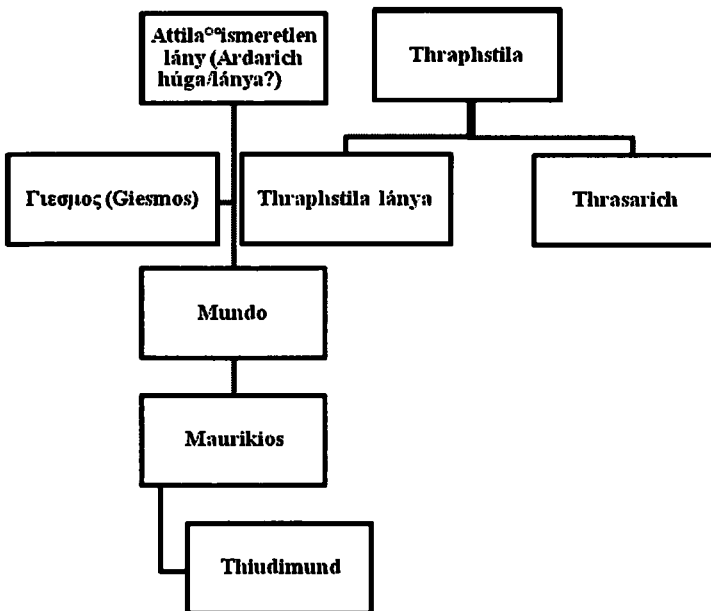

- OPREANU 2014. OPREANU, Coriolan Horatiu: Latin or Greek? The case of the inscriptions and the monograms on the golden rings from the royal grave Apahida i (romania) and the hoard from Reggio Emilia (Italy). In: *Archäologische Beiträge Gedenkschrift zum hundertsten Geburtstag von Kurt Horedt*. Hrsg. COCIȘ, Sorin. Patrimonium Archaeologicum Transylvanicum 7. Cluj-Napoca, 2014. 277–291.
- OSTROGORSKY 2001. OSTROGORSKY, Georg: *A bizánci állam története*. Budapest, 2001.
- PAULUS DIACONUS, HISTORIA ROMANA Paulus Diaconus: *Historia Romana. Monumenta Germaniae Historica Scriptores Rerum Germanicum in usum scholarum. Tomus 49*. Ed. DROYSEN, Hans. Berlin, 1879.
- POHL 1980. POHL, Walter: Die Gepiden und die gentes an der mittleren Donau nach dem Zerfall des Attilareiches. In: *Die Völker an der mittleren und unteren Donau im fünften und sechsten Jahrhundert*. Hrsg. DAIM, Falko–WOLFRAM, Herwig. Wien, 1980. 239–305.
- POHL 2000. POHL, Walter: Történelem. In: NAGY Margit–Günther NEUMANN–Walter POHL–B. TÓTH Ágnes: *A gepidák. Móra Ferenc Múzeum Évkönyve –Studia Archaeologica VI (2000)* 165–185.
- PRISKOS, FRAG BLOCKLEY, R. C.: *The fragmentary classicising historians of the later Roman Empire: Eunapius, Olympiodorus, Priscus and Malchus*. Liverpool 1981.
- PRITSAK 1982. PRITSAK, Omeljan: The Hunnic Language of the Attila Clan. *Harvard Ukrainian Studies* 6 (1982) 428–476.
- PROKOPIOS, DE BELLO GOTHICO Prokopios: *Gotenkriege*. Griechisch-Deutsch Übers. VEH, Otto. München, 1978.
- PROKOPIOS, DE BELLO VANDALICO Prokopios: *Vandalkriege*. Griechisch-Deutsch Übers.: VEH, Otto. München, 1971.
- PROSPER Prosper Tiro: *Epitoma Chronicon*. In: *Monumenta Germaniae Historica Auctores Antiquissimi Tomus 9*. Ed. MOMMSEN, Theodor. Berlin, 1892. 341–499.
- PROSTKO-PROSTYŃSKI 1994. PROSTKO-PROSTYŃSKI, Jan: *Utraeque res publicae: The Emperor Anastasius I's Gothic Policy (491–518)*. Poznań, 1994.
- QUAST 2001. QUAST, Dieter: Byzantinisch–gepidische Kontakte nach 454 im Spiegel der Kleinfunde. In: *International Connection of the Barbarians of the Carpatian Basin in the 1st–5th centuries A. D.* Eds. ISTVÁNOVITS, Eszter–KULCSÁR, Valéria. Aszód, 2001. 431–452.
- ROHR 1995. ROHR, Christian: *Der Theoderich-Panegyricus des Ennodius*. *Monumenta Germaniae Historica Studien und Texte* 12. Hannover, 1995.
- RUMMEL 2005. RUMMEL, Philipp von: *Habitus Barbarus. Kelidung und Representation spatantiker Eliten im 4. und 5. Jahrhundert*. *Ergänzungsbände zum Reallexikon der germanischen Altertumskunde*. Band 35. Berlin–New York, 2005.
- SARANTIS 2009. SARANTIS, Alexander: War and Diplomacy in Pannonia and the Northwest Balkans during the Reign of Justinian: The Gepid Threat and Imperial Responses. *Dumbarton Oaks Papers* 63 (2009) 21–24.
- SCHÄFER 1997. SCHÄFER, Tibor: *Untersuchungen zur Gesellschaft des Hunnenreiches auf kulturanthropologischer Grundlage*. Bochum, 1997.
- SCHÄFER 2001. SCHÄFER Tibor: A hun birodalom felbomlása. In: *Nomád népvándorlások, magyar honfoglalás*. Szerk.: FELFÖLDI Szabolcs–SINKOVICS Balázs. Magyar Őstörténeti Könyvtár 15. Budapest, 2001. 25–35.
- SCHMAUDER 2002. SCHMAUDER, Michael: *Oberschichtgräber und Verwahrfunde in Südosteuropa im 4. und 5. Jahrhundert. Zum Verhältnis zwischen dem spätantiken Reich und der barbarischen Oberschicht aufgrund der archäologischen Quellen*. *Archaeologia Romanica* 3. Bukarest, 2002.
- SCHMIDT 1941. SCHMIDT, Ludwig: *Die Ostgermanen*. München, 1941.²
- SEVIN 1955. SEVIN, Heinrich: *Die Gebiden*. München, 1955.
- SIMONYI 1957. SIMONYI, Dezső: Die Bulgaren des 5. Jahrhunderts im Karpatenbecken. *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 10 (1957) 139–146.

- STEINACHER 2006. STEINACHER, Roland: Rex oder Räuberhauptmann? Ethnische und politische Identität im 5. und 6. Jahrhundert am Beispiel von Vandalen und Herulern. In: *Grenzen und Entgrenzungen. Historische und kulturwissenschaftliche Überlegungen am Beispiel des Mittelmeerraums*. Eds. BURTSCHER, Beate-Bechter-HAIDER, Peter W.-MERTZ, Birgit-BAUMGARTNER-ROLLINGER, Robert. Saarbrücker Beiträge zur Vergleichenden Literatur- und Kulturwissenschaft 36. Würzburg, 2006. 309–330.
- SZABÓ 2005. SZABÓ Miklós: *A keleti kelták. A késő vaskor a Kárpát-medencében*. Bibliotheca Archaeologica. Budapest, 2005.
- SZÁDECZKY-KARDOSS 1968. SZÁDECZKY-KARDOSS, Samu: Scamarac. In: *Pauly-Wissowa Reallexikon Supplementband XI* (1968) 1239–1242
- SZÁDECZKY-KARDOSS 1974. SZÁDECZKY-KARDOSS, Samu: Scamarac. In: *Pauly-Wissowa Reallexikon Supplementband XIV* (1974) 657.
- SZÁDECZKY-KARDOSS 1975. SZÁDECZKY-KARDOSS, Samu: Die Geschichte des Attila-Abkömmlings Mundo und ihre Chronologie bei Theophanes. *Acta Classica Universitatis Scientiarum Debreceniensis* 10–11 (1974–1975) 165–174.
- SZÁDECZKY-KARDOSS 1983. SZÁDECZKY-KARDOSS, Samu: Zur Geschichte der spätantiken sozialen Bewegung der Skamarer (Scamarac). In: *Actes du VIIe Congrès de la Fédération Internationale des Associations d'Études Classiques (FIEC). Vol. II*. Budapest, 1983. 113–118.
- SZÁDECZKY-KARDOSS 1998. SZÁDECZKY-KARDOSS Samu: *Az avar történelem forrásai*. Magyar Östörténeti Könyvtár 12. Budapest, 1998.
- THEOPHANÉS *The Chronicle of Theophanes Confessor. Byzantine and Near Eastern History AD 284 – 813*. Trans. MANGO, Cyril-SCOTT, Roger. Oxford, 1997.
- THOMPSON 2003. Thompson, E. A.: *A hunok*. Ford. Felföldi Szabolcs. Debrecen, 2003.
- VÁRADY 1969. VÁRADY, László: Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376–476). Amsterdam, 1969.
- VÁRADY 1984. VÁRADY, László: *Epochenwechsel um 476. Odoaker, Theoderich d. Gr. Und die Umwandlungen. Anhang: Pannonica*. Budapest, 1984.
- WOLFRAM 1990. WOLFRAM, Herwig: *Die Goten*. München, 1990.³
- WOLFRAM 1991. WOLFRAM, Herwig: *Das Reich und die Germanen: Zwischen Antike und Mittelalter*. Berlin, 1991.
- WOZNAK 1981. WOZNAK, Frank: East Rome, Ravenna and Western Illyricum: 454–536 A. D. *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte* 30/3 (1981) 351–382.
- ZIEMANN 2007. ZIEMANN, Daniel: *Vom Wandervolk zur Grossmacht. Die Entstehung Bulgariens im frühen Mittelalter (7.–9. Jahrhundert)*. Köln-Weimar-Wien, 2007.
- ZIMONYI 2005. ZIMONYI István: *Muszlim források a honfoglaláskor előtti magyarokról. A Ğayhānī-hagyomány magyar fejezete*. Magyar Östörténeti Könyvtár 22. Budapest, 2005.

1. kép: A „Thrasaric-felirat (Forrás: ÇETINKAYA 2009.)

2. kép: Mundo családfája Szádeczky-Kardoss és Pohl nyomán (Forrás: SZÁDECZKY-KARDOSS 1975.; POHL 1980.)

Sirmium 'War' (504–505). Relationship between the Ostrogoths, Byzantium and the Gepids at the Beginning of 6th century

After the retreat of the Goths, the Gepids were able to expand their authority to Sirmium and its surroundings. So in 473 the Gepids attained Sirmium. Although Sirmium was the rightful property of the Byzantine Empire since the second half of the 5th century, it could not exercise power over the mentioned city because of the serious fights within the Empire. The Gepidic kings regained both Sirmium and the former Pannonia Secunda province until the early 6th century. The year 488 had been an exemption according to Ennodius' description, because a smaller group of Goths had ravaged the territory at this time. They did not have conflict after the takeover, and this fact confirms the good relations between them. The early 6th century brought many major changes for Sirmium and for its surroundings. Theodorich learned from the mistakes of his ancestor Odoaker, thus he decided to reclaim Sirmium in spite of the fact that the city had lost its former influence. Sirmium was the gate to Italy at least from the Balkan, so the question of authority was really important to the Ostrogoths. In the end, the Goth forces seized the mentioned territory without any fighting. However, in addition to the Ostrogoths, the Gepids and the Byzantine Empire another new entrant appeared soon: the Gepid Mundo. This brought an open fight between the Byzantine Empire and the Goths. So the events around Sirmium started as a local conflict, but they led to the development of a league against the Ostrogoths. The new *Trasaric-inscription* reveals that the war could have been meant to prevent the formation of this league. So the relation was good between the Gepids and the Byzantine Empire (with an exemption of some raids against the Byzantine Empire) until 536, when the Gepids seized back Sirmium.